

K. NOREL

De Zuiderzee zoals zij was en worden zal

Half Holland is uit het water opgehaald en toen heel Holland boven water was, begonnen wij aan de zee.

Wij gaan hier niet het verhaal vertellen van de plannen tot droogmaking van de Zuiderzee, die een eeuw lang in bewerking zijn geweest vóór Dr Lely ze er door kreeg; we willen het ook niet hebben over de verbeterde strijd, die er gevoerd is in de Boontjes en de Middelgronden om het te winnen van de zee, noch over de schone vruchten van die strijd, die wij zien kunnen in de Wieringermeer en in de Noordoostpolder, en die straks op nog veel groter schaal te zien zullen zijn in de Zuidelijke polders.

In dit artikel vragen we aandacht voor de keerzijde van dat grote werk, waarop de Nederlanders met recht en reden trots zijn: van de verdwijning van de Zuiderzee.

Die kant van de medaille wordt al te veel vergeten. En dat is toch niet goed. Wij mogen wel bedenken, dat het vissersvolk van de Zuiderzee het kind van een mooie rekening geworden is, en er dus toch een kwade kant aan onze annexatie zit.

Wij spreken hier niet over de materiële nood der vissers; de Zuider-zeesteunwet tracht 'daarin te voorzien. Voor het cultureel verlies hebben vóór 1945 noch ons volk, noch zijn regering oog gehad.

Na — eigenlijk tijdens — de oorlog zijn de ogen opengestaan voor het dreigende verlies van eigen aard en wezen aan de Zuiderzeekust. We behoeven Volendam en Marken slechts te noemen om aan te duiden wat bedoeld wordt. Doch Volendam en Marken — al hebben zij de naam — zijn waarlijk niet de enige karakteristieke vissersdorpen van de Zuiderzee. Ook Spakenburg en Huizen hebben eigen klederdrachten en naar het oordeel van bevoegden spant Urk op dit gebied de kroon: in kloekheid van de klederdracht der mannen, in gratie van de kleding van de vrouwen.

Doch het zijn niet enkel bonte kraplappen en blanke hulletjes met gouden spelden, of wijde broeken en karpoetsen, die het eigen karakter uitmaken van de vissersdorpen: daar zijn ook de Marker paalwoningen, de Urker huisjes met hun „forten"; de Volendammer binnenhuisjes; daar zijn de botters en de jollen, de schuiten

en de aken met hun grijze en bruine en bijna rode zeilen, die de havens vulden en de zee stoffeerden. Het gaat alles weg, wanneer de zee er niet meer is; het is reeds bezig te verdwijnen.

Maar het gaat niet volledig verloren! Daarvoor zorgt het Zuiderzeemuseum, dat twee jaar geleden is gesticht, verleden jaar geopend en thans in volle opbouw is. In dat museum wordt bewaard een levende herinnering aan het bont en tierig leven van de Zuiderzee.

Een levende herinnering! Want het Zuiderzeemuseum wordt er een van eigenaardige soort: een museum aan en op het water, het eerste van die aard in Nederland, een unicum zelfs in de wereld.

Aan zee zal straks een dorp verrijzen met Urker huisjes, de schoorsteen uit de voorgevel naar boven springend en het „fort" ernaast, met Marker paalwoningen, met een straatje, zoals je het in Elburg ziet, met bokkinghangen en taanketels, met een visafslag, een leugenbank, een herberg en een kerk. Met een haventje, waarin Lemster aken en Sta verse jollen en Schokker schuiten en Volendammer botters liggen. Het dorp wordt een samenvoeging van Volendam en Hindelopen, van Spakenburg en Vollenhoven. En het wordt een levend dorp, waar Urkerinnen, net als altijd op het eiland, de was te drogen hangen in de straatjes, waar Spakenburgerinnen met schoudervleugels en met de breikous wandelen, waar de vissers hun netten tanen en hun schuiten teren; welke haven zij uitvaren om de netten uit te brengen, en binnenvallen met de vangst.

Want dit museum is in aanbouw in Enkhuizen, en het komt daarom in die stad, omdat deze oude Zuiderzeestad Zuiderzeestad blijft, aan drie zijden omspoeld door het water, zoals dat altijd is geweest. Daar en daar alleen kan de herinnering aan de Zuiderzee waarlijk levend blijven. "Daar alleen kunnen de kernen uit de vissersdorpen blijven tieren.

Het museumdorp aan het water is op dit ogenblik nog toekomstmuziek. De grond, waarop het zal verrijzen, moet zelfs nog opgespoten worden, ofschoon dit voor Zuider-

zeewerken — die deze taak op zich genomen hebben — niet zo'n geweldig karwei is.

Een binnenmuseum, dat bij het toekomstige vissersdorp behoort, was echter verleden zomer reeds geopend en zal aanstaande zomer — belangrijk uitgebreid — opnieuw geopend zijn. Op deze foto's ziet men dit museum. Het is gevestigd in het vroegere pakhuis van de Kamer Enkhuizen der Oost-Indische Compagnie, een gebouw, dat zich voor het doel uitstekend leent. En de directeur van het museum — de heer S. J. Bouma, voorheen directeur van het open-luchtmuseum te Arnhem — heeft de sfeer van het zeventiende eeuwse bouwwerk uitgebuit om de expositie van klederdrachten en binnenhuisjes, van scheepsmodellen, schilderijen en maquettes aantrekkelijk te maken.

Men ruikt de peper nog in het oude Compagniepakhuis en men ruikt tegelijk de vis. Op schilderijen van schilders als Tholen en Weissenbruch ziet men de Zuiderzee en de vissersdorpen en, kijkend door de ramen, ziet men de Zuiderzee in werkelijkheid en aan de andere kant Enkhuizen, onze mooiste Zuiderzeestad.

Want dit is óók een reden waarom het museum in Enkhuizen is geplaatst: die stad is zelf museumstad. Geen gaver zeventiende eeuwse stad in heel ons land dan deze. Zij steekt zelfs Delft de loef af, ofschoon zij deze eer slechts dankt aan haar verval. Want doordat Enkhuizen, dat in de zeventiende eeuw waarschijnlijk 25.000 zielen telde, gedaald is tot 5000 — thans weer geklommen tot even boven 10.000 — ligt het nu nog binnen de 17de eeuwse wallen en hebben die wallen nog hun oude bastions, hun opritten voor kanonnen, en zijn ze nog omgeven door de stadsgracht. En daardoor zijn er nog hele straten en buurten, die hun oude karakter ongerept hebben bewaard. Wie in de buurt van Bocht en Drommedaris Urkers stappen ziet, zou wanen in de tijd van Prins Willem I te zijn teruggekeerd.

Enkhuizen ligt wat ver uit de route. En misschien vinden sommigen het museum en het stadje voor een uitstapje, waarop zij veel willen zien, niet helemaal de moeite waard.

Mogen wij een combinatie aan de hand doen, die zich uitstekend leent voor een tocht per auto of per touringcar? Men kan dan het nieuwe én het oude van de Zuiderzee gaan zien. Eerst naar Enkhuizen, om te aanschouwen al wat er was, en daarna naar de Wieringermeer, die slechts op 20 kilometer afstand ligt. Daar ziet men hoe het geworden is en worden zal: de jonge polder met zijn reeds

bewogen historie, omdat hij, pas ontwoekerd aan de zee, door de Duitsers in April 1945 weer aan de golven prijs gegeven is. De sporen van die wandaad ziet men nog in de noodwoningen, waarin de boeren huizen, nadat hun schuren reeds weer zijn opgetrokken, en in een groot gebied, dat bos gaat worden, omdat de overstroming daar de vruchtbare klei diep onder het zand bedolven heeft.

Maar de vruchtbaarheid van de polder ziet men ook in de wuivende korenvelden, en de energie van zijn bewoners in de herrezen levendige dorpen. En rijdt dan even door naar de afsluitdijk. „Hij ligt er nu, hij ligt er later, zolang de wereld staat”, heeft Engelman, geïmponeerd door de sterkte en de stoerheid van de dijk, gezongen. Kijk bij de spuisluisen van Wieringen, kolossen van beton, en rust uit van de tocht bij het monument van de Vlieter, waar in Mei 1932 de dijk gesloten werd. Zo wordt het een dag, waarop men de oude Zuiderzee ziet, schoon en simpel, én hetgeen voor dat oude in de plaats gekomen is, kloek en Sterk. Het wordt een dag, waarvan niemand spijt zal hebben.